

De Hoge Raad

De Hoge Raad spreekt recht in drie rechtsgebieden: civiel recht, strafrecht en belastingrecht. Dit hoofdstuk gaat over zaken die in deze rechtsgebieden zijn behandeld, met aandacht voor de kant van het parket en voor de uitspraak van de Hoge Raad. Vervolgens komen in dit hoofdstuk de uitleg en toepassing van het recht van de Europese Unie aan de orde, het werkterrein van de vierde kamer van de Hoge Raad en de samenstelling van de Hoge Raad in 2022.

Civiel recht

De civiele kamer van de Hoge Raad heeft in 2022 ruim 400 uitspraken gedaan. Behalve zeer uiteenlopende algemeen vermogensrechtelijke zaken, zijn opnieuw veel zaken voorgelegd op het gebied van personen- en familierecht, jeugdrecht, huwelijksvermogens- en erfrecht (ongeveer 80). Daarnaast passeerden wederom de nodige zaken op het gebied van het arbeidsrecht (ongeveer 50) en over verplichte geestelijke gezondheidszorg (ongeveer 40) de revue. Veel van deze zaken draaiden om rechtsbescherming, maar in een aantal gevallen stonden rechtsontwikkeling en rechtseenheid centraal.

Tabel totaaloverzicht sector civiel

| Sector civiel | Realisatie 2021 | Planning 2022 | Realisatie 2022 |
|-------------------------|-----------------|---------------|-----------------|
| instroom | 401 | 440 | 376 |
| uitstroom totaal | 402 | 440 | 427 |
| uitstroom uitspraken | 372 | -- | 403 |
| uitstroom overig | 30 | -- | 24 |
| conclusies | 412 | 450 | 382 |

| | | | |
|-------------------------------------|-----|-----|-----|
| eindwerkvoorraad | 459 | 461 | 410 |
| gem. doorlooptijd totaal | 402 | -- | 422 |

In het personen- en familierecht besliste de Hoge Raad met het oog op de rechtseenheid op een vordering tot cassatie in het belang der wet. De vordering ging over de vraag of bij het aangaan van het huwelijk rechtsgeldig kan worden overeengekomen dat bij het einde van een huwelijk (echtscheiding) wordt afgezien van partneralimentatie ([ECLI:NL:HR:2022:1724](#)).

Bij de beantwoording van prejudiciële vragen over respectievelijk genderneutrale registratie en draagmoederschap stelde de raad zich terughoudend op, omdat deze thema's onderwerp zijn van een lopend wetgevingsproces en zich daarom nu niet lenen voor rechtsvorming door de rechter ([ECLI:NL:HR:2022:336](#) en [ECLI:NL:HR:2022:685](#)). Bij deze cassatie in het belang der wet en de prejudiciële vragen valt als overkoepelend thema te benoemen de vraag hoe maatschappelijke ontwikkelingen en - opvattingen kunnen worden ingepast in ons wettelijke stelsel. Soms kan de Hoge Raad daarover duidelijkheid verschaffen zonder op de stoel van de wetgever te gaan zitten, en soms past terughoudendheid.

Op het gebied van het arbeidsrecht zijn rechtsvormende uitspraken gedaan over o.a. het verschijnsel van slapende dienstverbanden ([ECLI:NL:HR:2022:1575](#) en [1576](#)), de aanzegplicht bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd ([ECLI:NL:HR:2022:1374](#)) en het opzegverbod bij ziekte ([ECLI:NL:HR:2022:276](#)). Het gaat hierbij om vragen van uitleg over de per 1 juli 2015 ingevoerde Wet werk en zekerheid (en in mindere mate over de per 1 januari 2020 ingevoerde Wet arbeidsmarkt in balans), waarbij met name het ontslagrecht ingrijpend is gewijzigd. Sindsdien heeft de civiele kamer vele vragen van uitleg beantwoord, al dan niet prejudicieel. Meer algemeen kan worden geconstateerd dat in de eerste jaren na grotere stelselwijzigingen veelvuldig een beroep wordt gedaan op de Hoge Raad om duidelijkheid en rechtseenheid te scheppen.

Dat is ook zichtbaar bij de inmiddels drie jaar oude Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en de Wet zorg en dwang, die per 1 januari 2020 de Wet Bopz (Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen) vervangen. Ook in 2022 gaven deze wetten veelvuldig aanleiding tot vragen van uitleg. Vaak komt het aan op een evenwichtsoefening waarbij de grondrechten van de betrokkenen, de bedoeling van de wetgever en de noden van de praktijk met elkaar moeten worden verenigd. Dat is niet altijd even gemakkelijk; vergelijk ook het op 21 oktober 2022 aan de minister aangeboden evaluatierapport over deze wetten. In één geval ging het om een medisch-ethische kwestie waarover de meningen al vele jaren verdeeld zijn: verplichte anticonceptie ([ECLI:NL:HR:2022:1850](#)).

In 2022 werden 'slechts' zes prejudiciële vragen gesteld (tegen 20 in 2021). Gelet op het vooralsnog grillige verloop in aantallen prejudiciële vragen per jaar, is het de vraag of hier van een trend kan worden gesproken. Een trend lijkt wel de toename van de aantallen complexe zaken op grensgebieden tussen enerzijds het civiele recht en anderzijds het bestuursrecht, en ook op het grensgebied met strafrecht. Een zaak waarvan in 2022 bleek dat deze rechtsvormende indruk heeft gemaakt is de uitspraak over verkoop van onroerende zaken door overheden ([ECLI:NL:HR:2021:1778](#), Didam). Behulpzaam in het kader van deze trend is dat in

2022 drie staatsraden van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State zijn benoemd tot raadsheer in buitengewone dienst in de Hoge Raad. Op het grensgebied van belastingrecht valt te wijzen op de rechtspraak over verschoningsrecht en op [ECLI:NL:HR:2022:1579](#) over aansprakelijkheid wegens medewerking aan belastingontduiking. Op het gebied van het strafrecht is sprake van een toenemend aantal zaken over schadevergoeding voor de benadeelde partij. Daarover is in 2022 met het oog op de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling een gezamenlijke conclusie genomen door advocaten-generaal uit de sectie straf en de sectie civiel ([ECLI:NL:PHR:2022:166](#)) en worden vaker gemengde zetels uit verschillende kamers samengesteld om erover te beslissen (bijvoorbeeld [ECLI:HR:2022:958](#) inzake 'shockschade').

Hoewel het aantal zaken in 2022 licht is afgenomen (naar 95% ten opzichte van 2021) en ook de werkvoorraad van de civiele kamer in aantal iets is afgenomen, is de doorlooptijd van zaken toegenomen. Dat kan worden verklaard door de steeds toenemende complexiteit en bewerkelijkheid van zaken. Dit geldt niet alleen voor de hiervoor genoemde zaken op de grensgebieden, maar ook voor de vaak bewerkelijke zaken over financiële dienstverlening (beleggingsverzekeringen, renteswaps en dergelijke), bestuurdersaansprakelijkheid en pensioenrecht. In 2022 passeerde daarnaast een aantal complexe zaken over de Zorgverzekeringswet de revue. Steeds moet de Hoge Raad oog hebben voor de zaakoverstijgende aspecten van dergelijke zaken en proberen zo goed mogelijk in te schatten wat de maatschappelijke effecten zullen zijn van zijn beslissingen. Dat vergt tijd en aandacht.

Strafrecht

De strafkamer van de Hoge Raad heeft in 2022 ruim 3.000 uitspraken gedaan. In 2099 van die gevallen werd het beroep in cassatie niet ontvankelijk verklaard. De meest voorkomende gronden daarvoor zijn dat geen bezwaren tegen de bestreden uitspraak worden aangevoerd (1279) of dat de klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden (734). Met ingang van 1 oktober 2022 is het voor rechtbanken en gerechtshoven mogelijk om ook in strafzaken prejudiciële vragen te stellen aan de Hoge Raad. Op de valreep van 2022 zijn de eerste vragen ontvangen.

Tabel totaaloverzicht sector straf

| Sector straf | Realisatie 2021 | Planning 2022 | Realisatie 2022 |
|-----------------------------|------------------------|----------------------|------------------------|
| instroom | 3.346 | 3.300 | 3.174 |
| waarvan met middelen | 1.722 | 1.815 | 1.716 |

| | | | |
|---------------------------------|-------|-------|-------|
| uitstroom totaal | 3.649 | 3.300 | 3.007 |
| uitstroom uitspraken | 3.417 | 3.150 | 2.849 |
| uitstroom overig | 232 | 150 | 158 |
| conclusies | 954 | 950 | 809 |
| eindwerkvoorraad | 2.015 | 2.015 | 2.183 |
| gem. doorlooptijd totaal | 248 | -- | 223 |

Prejudiciële vragen en digitale opsporing

Met ingang van 1 oktober 2022 is het voor rechtbanken en gerechtshoven mogelijk om ook in strafzaken prejudiciële vragen te stellen aan de Hoge Raad. Op de valreep van 2022 zijn de eerste vragen ontvangen. Deze betreffen informatie over gebruikers van onder meer de berichtendienst Encrochat die onderwerp werden van een internationaal onderzoek naar georganiseerde misdaad. Eerder dit jaar besliste de Hoge Raad over de overdracht van versleutelde gesprekken (de z.g. Ennetcom-data, [ECLI:NL:HR:2022:900](#)) door de Canadese autoriteiten. Een andere vorm van digitale opsporing stond centraal in de prejudiciële vragen die de Hoge Raad zelf stelde aan het Hof van Justitie naar aanleiding van een vordering tot cassatie in het belang der wet van advocaat-generaal Keulen ([ECLI:NL:HR:2022:475](#)). Het gaat daarbij onder meer om de toepassingsvoorwaarden waaronder de officier van justitie van een communicatiedienst kan vorderen om verkeers- en locatiegegevens van een gebruiker te verstrekken, als in het concrete geval het verlenen van toegang tot die gegevens slechts een geringe inmenging veroorzaakt in het recht op privéleven van de gebruiker.

Procesafspraken

Naar aanleiding van een vordering tot cassatie in het belang der wet van de procureur-generaal wees de Hoge Raad een arrest over 'procesafspraken' in strafzaken ([ECLI:NL:HR:2022:1252](#)). Daarbij gaat het om afspraken tussen het Openbaar Ministerie en de verdediging over het verloop van de strafprocedure en/of de wijze waarop de strafzaak wordt afgedaan. Een procesafpraak kan bijvoorbeeld inhouden dat de verdediging afziet van verzoeken tot het oproepen en horen van getuigen of het voeren van bepaalde verweren en het Openbaar Ministerie de omvang van de beschuldiging tegen de verdachte op enigerlei wijze afbakent, waarbij tussen het Openbaar Ministerie en de verdediging overeenstemming bestaat over wat een passende uitkomst van de strafzaak zou zijn. Volgens de Hoge Raad kunnen

procesafspraken worden toegestaan, ook al ontbreekt een algemene wettelijke regeling. In het arrest formuleert de Hoge Raad aandachtspunten om gemaakte proces-afspraken te beoor-delen.

Schakelbewijs en onware verklaringen van verdachten

Bijzondere bewijsconstructies waren aan de orde bij enkele zaken over levensdelicten. Bij de berechting van de doodslag op drie vrouwen in 2003, 2004 en 2017 had het gerechtshof gebruik gemaakt van het zogenoemde. schakelbewijs. Daarbij wordt voor het bewijs gebruik gemaakt van de omstandigheid dat de verdachte bij één of meer andere vergelijkbare strafbare feiten betrokken was. De Hoge Raad aanvaardde in dit geval dat het hof in zijn oordeel had betrokken dat een patroon zichtbaar was waardoor het bewijs van de afzonderlijke feiten het bewijs van feiten gezamenlijk versterkte ([ECLI:NL:HR:2022:1902](#)). Naar aanleiding van een doodslag op Saba heeft de Hoge Raad meer algemene beschouwingen gegeven over het betrekken van een onaannemelijke of onwaar gebleken verklaring van de verdachte bij het oordeel over de bewezenverklaring ([ECLI:NL:HR:2022:1864](#)). De Hoge Raad onderscheidt gevallen waarin de rechter het afleggen van een onwaar gebleken verklaring een omstandigheid acht die van belang is voor de betekenis die aan andere gebruikte bewijsmiddelen kan worden toegekend en gevallen waarin de rechter een onwaar gebleken verklaring van de verdachte als zelfstandig bewijsmiddel tégen de verdachte gebruikt. Die laatste bewijsconstructie (de 'kennelijk leugenachtige verklaring') is van bijzondere aard en alleen toegelaten als voldaan is aan in het arrest genoemde voorwaarden, met name dat die leugenachtigheid moet blijken uit andere bewijsmiddelen. Een voorbeeld is [ECLI:NL:HR:2022:1190](#). Van die bijzondere bewijsconstructie was echter geen sprake in een zaak waarin een vrouw is veroordeeld wegens het medeplegen van doodslag op haar man, waarbij het hof slechts betekenis toekende aan de onwaarheden die zij naar voren had gebracht bij zijn oordeel dat de feitenlezing van de verdachte niet geloofwaardig was ([ECLI:NL:HR:2022:1250](#)).

Shockschade

In diezelfde zaak kwam de toekenning van zogenoemde shockschade aan de orde, waarover eerder al een gemengde kamer van leden uit de strafkamer en uit de civiele kamer de rechtspraak op dit punt heeft gepreciseerd ([ECLI:NL:HR:2022:958](#); zie ook de gezamenlijke conclusie van de advocaten-generaal Spronken en Lindenberg van het civiele en het strafparket in een eerdere zaak, [ECLI:NL:PHR:2022:166](#)). Vergoeding van shockschade kan worden toegekend in gevallen waarin het onrechtmatig handelen jegens een primair slachtoffer een hevige emotionele schok heeft veroorzaakt bij het secundaire slachtoffer. Bijvoorbeeld door de confrontatie met het stoffelijk overschot van het slachtoffer. Vergoed wordt de schade die volgt uit geestelijk letsel dat gelet op aard, duur en/of gevolgen ernstig is, en in voldoende mate objectiveerbaar is op grond van een rapportage van een ter zake bevoegde en bekwame deskundige, waarbij gedacht kan worden aan een psychiater, huisarts of psycholoog. Als sprake is van geestelijk letsel (dat hoeft geen in de psychiatrie erkend ziektebeeld te zijn) komt zowel de materiële als de immateriële schade die daarvan het gevolg is voor vergoeding in aanmerking. Naast de aanspraak op de vergoeding van shockschade kan het secundaire slachtoffer, als deze tevens een naaste is van het primaire slachtoffer, aanspraak maken op een vaste vergoeding op grond van de artikelen 6:107 lid 1, aanhef en onder b, en 6:108 lid 1 in verbinding met artikel 6:108 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek ('affectieschade').

Bijzondere voorwaarden bij een voorwaardelijke veroordeling

Met enige regelmaat wordt in cassatie geklaagd over de toepassing van artikel 14c lid 2 aanhef

en onder 14^e van het Wetboek van Strafrecht. Dit artikel biedt de rechter de mogelijkheid om in geval van een voorwaardelijke veroordeling bepaalde gedragsvoorwaarden te stellen. Het kan daarbij gaan om voorwaarden die strekken tot het voorkomen van strafbaar gedrag van de veroordeelde en om voorwaarden die gedrag van de veroordeelde betreffen waartoe hij naar aanleiding van het bewezenverklarde feit uit een oogpunt van maatschappelijke betamelijkheid gehouden is, bijvoorbeeld jegens slachtoffers van het bewezenverklarde feit ([ECLI:NL:HR:2022:807](#)). Zo'n voorwaarde moet voldoende precies het daarin vervatte gedragsvoorschrift formuleren. Zij mag echter niet in feite neerkomen op het moeten meewerken aan door de politie uit te oefenen veelomvattende en ingrijpende dwangmiddelen ([ECLI:NL:HR:2022:1196](#)). Ook zal bij het opleggen van zo'n voorwaarde moeten zijn gewaarborgd dat het toezicht niet leidt tot een meer dan beperkte inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de veroordeelde. Daarbij kan bijvoorbeeld na veroordelingen wegens het bezit van kinderporno een rol spelen met welke frequentie en hoe de computer en of telefoon van de veroordeelde mogen worden gecontroleerd en welke (politie)functionarissen daarbij betrokken mogen zijn ([ECLI:NL:HR:2022:1763](#)).

Verkorte afdoening en zaken die ertoe doen

De strafkamer van de Hoge Raad heeft in 2022 ruim 3.000 uitspraken gedaan. In 2019 van die gevallen werd het beroep in cassatie niet ontvankelijk verklaard. De meest voorkomende gronden daarvoor zijn dat geen bezwaren tegen de bestreden uitspraak worden aangevoerd (1279) of dat de klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden (734). Naar aanleiding van de zienswijze van het VN-Mensenrechtencomité van 26 juli 2022 in de zaak Jaddoe tegen Nederland heeft de Hoge Raad uiteengezet dat de inhoudelijke beoordeling door de strafkamer ook bij toepassing van de verkorte afdoeningen volgens artikel 80a of 81 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie hetzelfde is als wanneer de motivering niet 'verkort' plaatsvindt ([ECLI:NL:HR:2023:40](#)). Volgens een dit jaar verschenen WODC-rapport blijkt dat die mogelijkheid om evident kansloze zaken kort af te doen de Hoge Raad in staat stelt richting te geven aan de rechtsontwikkeling in zaken die ertoe doen. Het kan daarbij gaan om zaken waarin grote maatschappelijke thema's aan de orde komen in de context van ronduit ingewikkelde juridische vraagstukken. Een voorbeeld daarvan is een zaak over witwassen van gelden die frauduleus waren verkregen via de Kinderopvangtoeslag ([ECLI:NL:HR:2022:1822](#)). Een bijzondere zaak, met zowel internationale als materieelrechtelijke aspecten is de vervolging van een op grond van een Europees aanhoudingsbevel in Duitsland aangehouden en naar Nederland overgeleverde natuurgenezeres. Zij is veroordeeld wegens doodslag op een slachtoffer dat zij ibogaïne had toegediend. De Hoge Raad volgde het oordeel dat sprake was van de bewuste aanvaarding van de aanmerkelijke kans dat het gevolg overlijden zou zijn, omdat het reële risico op complicaties ook was gebleken bij twee concrete incidenten waarbij de vrouw was betrokken, waarna zij haar werkwijze niet had aangepast ([ECLI:NL:HR:2022:982](#)).

Belastingrecht

In 2022 werden bij de belastingkamer van de Hoge Raad 970 zaken aanhangig gemaakt. De uitstroom was 1.135 zaken, waarvan 363 intrekkingen en afdoeningen door de griffier (32%) en 161 niet-ontvankelijkverklaringen (14%). De werkvoorraad zakte daardoor naar een kleine 800 zaken, wat overeenkomt met circa driekwart jaar productie van de belastingkamer. De gemiddelde doorlooptijd daalde naar 274 dagen. In belastingzaken is een conclusie door het Parket facultatief. In 2022 werd in 113 zaken geconcludeerd door een van de vier advocaten-generaal van de belastingsector. Daarnaast concludeerden leden van het fiscale Parket op

verzoek van de voorzitter van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) respectievelijk van de president van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) over bij die colleges aan de orde gestelde rechtsvragen.

Tabel totaaloverzicht sector belasting

| Sector fiscaal | Realisatie 2021 | Planning 2022 | Realisatie 2022 |
|---------------------------------|-----------------|---------------|-----------------|
| instroom | 1220 | 900 | 970 |
| uitstroom totaal | 1089 | 900 | 1135 |
| uitstroom uitspraken | 835 | 825 | 772 |
| uitstroom overig | 254 | 75 | 363 |
| conclusies | 103 | 140 | 113 |
| eindwerkvoorraad | 948 | 650 | 783 |
| gem. doorlooptijd totaal | 291 | -- | 274 |

Ook in 2022 zag de belastingsector een toenemende juridische complexiteit en toenemende invloed van Europees en internationaal recht. Geschillen over de inkomstenbelasting (20,5% van het totaal) en over belastingen van lagere overheden (waaronder met name OZB/WOZ-zaken) (38%) vormden in aantal de grootste werkstromen. In die twee stromen deden zich ook de meeste intrekkingen, afdoeningen door de griffier en niet-ontvankelijkverklaringen voor. Vennootschapsbelastingzaken maakten 7% van het totaal uit, omzetbelasting- en douanezaken samen 14%. Ook in 2022 bleef de instroom van BPM-zaken (11,3%) en (binnen de stroom van heffingen van lagere overheden) van OZB/WOZ-zaken (11,7%) hoog.

In drie gevallen nam de belastingkamer in 2022 beslissingen over prejudiciële rechtsvragen die door feitenrechters (rechtbanken en gerechtshoven) aan haar werden voorgelegd. Het ging om vragen over (i) de berekening van te vergoeden rente op teruggaaf van in strijd met EU-recht geheven belasting ([ECLI:NL:HR:2022:89](#)), (ii) de samenloop van omzetbelasting en

overdrachtsbelasting bij verbouwing van een gebouw zodanig dat de vraag rijst of het om ‘in wezen nieuwbouw’ gaat ([ECLI:NL:HR:2022:1577](#)) en (iii) de heffing van vennootschapsbelasting bij afkoop van renteswaps die samenhangen met variabel rentende leningen ([ECLI:NL:HR:2022:312](#))

Naast een vordering tot cassatie in het belang der wet over verkeerd beëdigde raadsheren in het gerechtshof ‘s Hertogenbosch ([ECLI:NL:HR:2022:1438](#)), is in 2022 in één belastingzaak een vordering tot cassatie in het belang der wet ingesteld ([ECLI:NL:HR:2022:1787](#)). Het ging om de vraag of er wel een wettelijke basis is voor de aan ondernemers opgelegde verplichting om voor € 20 à € 25 per jaar bij een commerciële partij een eHerkenning-programma te kopen om (verplicht digitaal) aangifte loonbelasting te kunnen doen. De rechtbank achtte die wettelijke basis niet aanwezig. De belastingkamer oordeelde echter met de advocaat-generaal dat die verplichting op basis van de Algemene wet inzake rijksbelastingen aan ondernemers kan worden opgelegd en dat de beperkte kosten ervan het evenredigheidsbeginsel niet schenden. Zij overwoog dat er geen rechtsregel bestaat die zegt dat wettelijke administratieve verplichtingen kosteloos moeten kunnen worden nagekomen.

In 2022 deed de belastingkamer diverse richtinggevende uitspraken over de mate van rechtsbescherming van belastingplichtigen en inhoudingsplichtigen. In de zaak [ECLI:NL:HR:2022:767](#) heeft zij enerzijds de wettelijke plicht om de vragen in een aangiftebiljet te beantwoorden ruim uitgelegd, maar anderzijds de sanctie van omkering van de bewijslast bij niet- of onjuiste beantwoording beperkt uitgelegd door die sanctie te beperken tot de geschilpunten waarvoor het antwoord van belang kan zijn. Het verzuim om bijvoorbeeld de vraag naar betrokkenheid bij een *trust* te beantwoorden, kan dus niet leiden tot omkering van de bewijslast in een geschil over de omvang van de omzet van een ZZP-er.

Zowel de rechtsbescherming als de rechtseenheid waren aan de orde in de zaak [ECLI:NL:HR:2022:526](#). De belastingkamer bewerkstelligde eenheid in het bestuursrecht door net als de andere hoogste bestuursrechters (de ABRvS, de CRvB en het College van Beroep voor het bedrijfsleven) voor het bewijs van een beboetbaar feit te eisen dat de daarvoor vereiste feiten en omstandigheden ‘buiten redelijke twijfel komen vast te staan’. Zij stelde die maatstaf gelijk aan de in belastingwetgeving voorkomende term ‘doen blijken’. Dat betekent dat het bestuursorgaan dat een bestuurlijke boete heeft opgelegd (de inspecteur van rijksbelastingen, de heffingsambtenaar van een gemeente, etc.), de feiten en omstandigheden die hij aan die boete ten grondslag legt, overtuigend moet aantonen. ‘Aannemelijk maken’ is onvoldoende.

Rechtsbescherming en rechtseenheid waren ook aan de orde in de zaak [ECLI:NL:HR:2022:1673](#) over een kwestie die de praktijk al geruime tijd bezig hield, nl. de berekening van belastingrente over perioden waarin geen belastingschuld bestaat omdat het belastingbedrag al op de rekening van de fiscus staat. Dat kan zich voordoen in gevallen waarin een aantal opvolgende voorlopige aanslagen over hetzelfde jaar zijn opgelegd die in hoogte variëren. Bij tussentijdse teruggave wordt geen belastingrente vergoed om ‘sparen bij de fiscus’ te voorkomen, maar bij latere bijheffing wordt wel belastingrente berekend over de gehele periode. Hoewel de wettekst tot die uitkomst leidt, oordeelde belastingkamer in navolging van de advocaat-generaal dat de wetsgeschiedenis en de wens van de wetgever om aan te sluiten bij de verzuimrenteregelingen in de Algemene wet bestuursrecht en in het Burgerlijk Wetboek ertoe nopen aan te nemen dat het niet de bedoeling van de wetgever kan zijn geweest om rente te berekenen over een periode waarin geen hoofdsom verschuldigd is.

Ook in 2022 beriepen belastingplichtigen zich vaak op het discriminatieverbod als grondrecht in geval van verschillende fiscale behandeling van gevallen die zij als gelijk zien, veelal vergeefs omdat de wetgever een ruime marge heeft bij de beoordeling of gevallen vergelijkbaar zijn en

zo ja, of er een goede reden is om ze toch verschillend te behandelen. Zo oordeelde de belastingkamer in de zaak [ECLI:NL:HR:2022:273](#) dat de wetgever betrekkelijk geringe meewerkbeloningen, betaald door de ene echtgenoot aan de andere, van aftrek kon uitsluiten omdat de wetgever in redelijkheid kon menen dat bij echtgenoten meer controle- en uitvoeringsproblemen ontstaan dan bij andere personen, onder meer doordat moeilijk is vast te stellen of de werkzaamheden waarvoor de beloning wordt betaald meer omvatten dan de tussen echtgenoten gebruikelijke wederzijdse hulp en bijstand. In de zaak [ECLI:NL:HR:2022:752](#) daarentegen leidde het beroep op het discriminatieverbod van artikel 1 Grondwet inderdaad tot het oordeel dat het uitsluiten van BPM- en OZB/WOZ-zaken van een hogere proceskostenvergoeding ongerechtvaardigd discrimineerde omdat er geen objectieve en redelijke rechtvaardiging voor was gegeven.

Recht van de Europese Unie

Bij de uitleg en toepassing van het recht van de Europese Unie beoordeelt de Hoge Raad of het Unierecht in een zaak zonder meer kan worden toegepast, dan wel met toepassing van artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie eerst een prejudiciële vraag over dat recht wordt gesteld aan het Hof van Justitie van de Europese Unie in Luxemburg.

De Hoge Raad heeft in 2022 in twee zaken prejudiciële vragen gesteld aan het Hof van Justitie:

- HR 5 april 2022, [ECLI:NL:HR:2022:475](#); zie ook: HR 5 april 2022, [ECLI:NL:HR:2022:477](#);
- HR 2 september 2022, [ECLI:NL:HR:2022:1121](#).

In 2022 hadden drie uitspraken van het Hof van Justitie (van de 22 uitspraken in zaken afkomstig uit Nederland) betrekking op zaken waarin de Hoge Raad in eerdere jaren prejudiciële vragen had gesteld:

- HvJEU 28 april 2022, C-237/20, [ECLI:EU:C:2022:321](#) (*Federatie Nederlandse Vakbeweging/Heiploeg Seafood International BV en Heitrans International BV*); de zaak is nog aanhangig bij de Hoge Raad;
- HvJEU 2 juni 2022, C-112/21, [ECLI:EU:C:2022:428](#) (*X BV/Classic Coach Company vofa.*); de zaak is nog aanhangig bij de Hoge Raad;
- HvJEU 7 juli 2002, C-194/21, [ECLI:EU:C:2022:535](#) (*Staatssecretaris van Financiën/X*); eindspraak: HR 16 september 2022, [ECLI:NL:HR:2022:1116](#).

De vierde kamer

Naast de civiele kamer, strafkamer en belastingkamer kent de Hoge Raad een vierde kamer.

De vierde kamer behandelt klachten tegen rechterlijke ambtenaren en zaken over schorsing en ontslag van rechterlijke ambtenaren die voor het leven zijn benoemd. Alleen de procureur-generaal bij de Hoge Raad kan zulke zaken bij de Hoge Raad aanhangig maken. Verder behandelt de vierde kamer verzoeken tot wraking van een rechter van de Hoge Raad. De vierde kamer bestaat uit de president van de Hoge Raad, drie vicepresidenten vanuit de civiele kamer, de strafkamer en de belastingkamer, en een aantal raadsheren uit die kamers.

In 2022 heeft de vierde kamer in vijf zaken uitspraak gedaan. Eén zaak betrof het ontslag van een rechter, vier zaken betroffen verzoeken tot wraking van leden van de Hoge Raad.

Ontslagzaak

Rechters worden voor het leven benoemd (artikel 117, lid 1, Grondwet). Dit is een waarborg voor de onafhankelijkheid van de rechtspraak. Aan een rechter kan op eigen verzoek ontslag worden verleend. In bepaalde gevallen kan de Hoge Raad op vordering van de procureur-generaal bij de Hoge Raad het ontslag verlenen. De Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren bevat hiervoor regels. Op 23 september 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:1310](#)) verleende de vierde kamer van de Hoge Raad een rechter ontslag op grond van (volledige) arbeidsongeschiktheid wegens ziekte, op vordering van de procureur-generaal.

Wrakingszaken

Als waarborg voor de rechterlijke onpartijdigheid in een zaak kent het recht de mogelijkheid om een verzoek in te dienen tot wraking van de rechter. Wrakingsverzoeken die zijn gericht tegen een lid van de Hoge Raad, worden behandeld door de vierde kamer van de Hoge Raad. Als een wrakingsverzoek wordt toegewezen, wordt de gewraakte rechter vervangen door een andere rechter. Als een wrakingsverzoek wordt afgewezen, dan zet de gewraakte rechter zelf de behandeling van de zaak voort. Het wrakingsrecht is wettelijk geregeld in het procesrecht van alle drie de rechtsgebieden waarop de Hoge Raad zaken behandelt.

In zaken waarin procesvertegenwoordiging door een advocaat verplicht is, dient het wrakingsverzoek afkomstig te zijn van de advocaat. In andere zaken kan een partij of belanghebbende zelf het verzoek doen.

Op 23 december 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:1939](#)) verklaarde de Hoge Raad een verzoek tot wraking van een lid van de strafkamer door een verzoeker zelf niet-ontvankelijk. In cassatie geldt in strafzaken dat een verdachte dient te zijn vertegenwoordigd door een advocaat, en de wet maakt voor het doen van een wrakingsverzoek geen uitzondering op deze verplichte procesvertegenwoordiging.

Een wrakingsverzoek kan slechts betrekking hebben op de rechters die de zaak behandelen. Op 1 april 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:492](#)) verklaarde de Hoge Raad een verzoek tot wraking van de rolraadsheer, die alleen de uitspraak doet en de zaak niet inhoudelijk behandelt, niet-ontvankelijk.

Bij de beoordeling van een wrakingsverzoek is uitgangspunt dat een rechter uit hoofde van zijn of haar aanstelling moet worden vermoed onpartijdig te zijn, tenzij zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen die zwaarwegende aanwijzingen opleveren voor het oordeel dat hij of zij jegens degene die om wraking verzoekt een vooringenomenheid koestert, of dat bij de verzoeker de vrees daarvoor objectief gerechtvaardigd is.^[1]

Het wrakingsverzoek dat leidde tot de uitspraak van 1 april 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:492](#)) had niet alleen betrekking op de rolraadsheer, maar ook op de leden van de belastingkamer die de zaak behandelden. De Hoge Raad wees het verzoek tot wraking van die leden af, omdat de motivering van het wrakingsverzoek geen omstandigheden vermeldde die een zwaarwegende aanwijzing opleveren voor vooringenomenheid, of een objectief gerechtvaardigde vrees daarvoor. Het wrakingsverzoek vermeldde onder meer dat de gewraakte leden van de belastingkamer uitsluitend zijn afgegaan op de naam van de belanghebbende, maar noemde geen omstandigheden waaruit dit kon blijken.

Het [Protocol deelname aan behandeling en beraadslaging van de Hoge Raad der Nederlanden](#)

geeft aanvullende regels voor de behandeling van een verzoek om wraking van één van de leden van de Hoge Raad. Op grond van onder meer dit protocol kan de vierde kamer ook zonder een zitting te houden beslissen een verzoek om wraking niet in behandeling te nemen, bijvoorbeeld als het verzoek niet is gemotiveerd. Dit was het geval in de uitspraak van 11 februari 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:213](#)), waarin het wrakingsverzoek slechts verwees naar het feit dat de beslissende rechters in een eerdere procedure bij de Hoge Raad in voor verzoeker ongunstige zin hadden beslist. Hiermee legde verzoeker niet uit waarom de rechterlijke onpartijdigheid in de desbetreffende zaak schade zou kunnen lijden. Het verzoek voldeed niet aan de motiveringseis.

Bij herhaalde wrakingen of een andere vorm van misbruik van de bevoegdheid tot wraking, kan de Hoge Raad bepalen dat een volgend wrakingsverzoek niet in behandeling wordt genomen. Hiervan moet in de beslissing melding worden gemaakt. Dit was het geval in de uitspraak 9 december 2022 ([ECLI:NL:HR:2022:1847](#)), waarin de verzoekster in één belastingzaak tweemaal een wrakingsverzoek had ingediend.

[1] HR 25 september 2018, [ECLI:NL:HR:2018:1770](#), rechtsoverweging 4.2.1.

Klachten en overige correspondentie

De interne klachtenregeling van de Hoge Raad geeft een ieder het recht om bij de president van de Hoge Raad een klacht in te dienen over de wijze waarop de Hoge Raad, een lid van de Hoge Raad of de griffier van de Hoge Raad zich in een bepaalde aangelegenheid tegenover hem heeft gedragen. Niet kan worden geklaagd over gedragingen waartegen een procedure bij een rechterlijke instantie openstaat of heeft opengestaan. Klachten kunnen ook niet een rechterlijke beslissing betreffen noch de wijze van totstandkoming daarvan, met inbegrip van de in dat kader genomen beslissingen van procedurele aard. Klachten die zijn gericht tegen gedragingen van waarnemend griffiers worden de griffier van de Hoge Raad toegerekend in die gevallen waarin het gaat om de uitoefening van bevoegdheden die de wet aan de griffier toekent. Ook deze klachten worden onder deze klachtenregeling behandeld.

Op grond van de klachtenregeling wordt jaarlijks een overzicht gepubliceerd van de geregistreerde en door de president behandelde en afgehandelde klachten.

Verslagperiode

In 2022 heeft de president op grond van de klachtenregeling één klacht behandeld.

De klacht was gericht tegen een vicepresident van de Hoge Raad. De klager schreef het als schofferend te hebben ervaren dat zijn zaak was afgedaan met toepassing van artikel 81 lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie. Deze klacht had betrekking op de motivering van het arrest en daarmee op de rechterlijke beslissing zelf. Volgens de klachtenregeling kan daarover niet worden geklaagd. De klacht was dan ook kennelijk ongegrond.

Overige correspondentie

De Hoge Raad en de president van de Hoge Raad hebben ook in 2022 over uiteenlopende onderwerpen brieven en e-mails ontvangen. Sommigen wenden zich bijvoorbeeld tot de Hoge Raad of de president met een klacht omdat zij ontevreden zijn over een arrest van de Hoge Raad of over uitspraken van andere rechterlijke colleges. Ook worden klachten ontvangen over een beslissing of een reactie van de procureur-generaal bij de Hoge Raad in het kader van één

van zijn bijzondere taken. Deze brieven en e-mails vallen niet binnen het bereik van de klachtenregeling en worden in de regel door de griffier van de Hoge Raad in die zin beantwoord. Anderen brengen meer algemeen maatschappelijke onderwerpen en hun onvrede daarover of problemen en kwesties in hun persoonlijke situatie onder de aandacht van de Hoge Raad en/of de president. De griffier van de Hoge Raad handelt ook deze correspondentie af. In de meeste gevallen kan de Hoge Raad en/of de president niets voor de betrokkene betekenen. Waar mogelijk wordt verwezen naar andere instanties of juridische hulpverleners.

Samenstelling Hoge Raad 31-12-2022

| | |
|------------------------|---|
| President | Mevrouw mr. G. de Groot (C)[1] |
| Vicepresidenten | Mr. R.J. Koopman (B) Mr. J. de Hullu (S) Mr. V. van den Brink (S) Mr. M.V. Polak (C) Mevrouw mr. M.E. van Hilten (B) Mr. M.J. Kroeze (C) |
| Raadsheren | Mevrouw mr. E.N. Punt (B) Mr. M.W.C. Feteris (B) Mr. M.A. Fierstra (B) Mr. Y. Buruma (S) Mr. J. Wortel (B) Mevrouw mr. T.H. Tanja-van den Broek (C) Mevrouw mr. E.S.G.N.A.I. van de Griend (S) Mevrouw mr. A.L.J. van Strien-van Strien (S) Mevrouw mr. E.F. Faase (B) Mr. M.J. Borgers (S) Mr. C.E. Du Perron (C) Mr. J.C.A.M. Claassens (S) Mevrouw mr. M.T. Boerlage (B) Mevrouw mr. C.H. Sieburgh (C) Mevrouw mr. A.E.M. Röttgering (S) Mr. P.A.G.M. Cools (B) Mevrouw mr. H.M. Wattendorff (C) Mr. F.J.P. Lock (C) Mr. M. Kuijer (S) Mevrouw mr. C. Caminada (S) Mevrouw mr. A.E.B. ter Heide (C) Mr. J.A.R. van Eijdsen (B) Mr. S.J. Schaafsma (C) Mr. F.R. Salomons (C) |

| | |
|--|--|
| | Mr. T. Kooijmans (S) Mr. G.C. Makkink (C) Mevrouw mr. K. Teuben (C) Mr. A.E.H. van der Voort Maarschalk (B) |
| Raadsheren in buitengewone dienst | Mr. J.E.M. Polak Mevrouw mr. H.G. Sevenster Mr. C.J. Borman |
| Griffier | Mr. J. Storm |

Mutaties in de Hoge Raad der Nederlanden in 2022

| | | |
|---|---|---|
| Benoemd tot vicepresident | Mr. M.J. Kroeze | Per 1 januari 2022 |
| Benoemd tot raadsheer | Mevrouw mr. K. Teuben Mr. A.E.H. van der Voort Maarschalk Mevrouw mr. C.N. Dalebout | Per 1 april 2022 Per 1 juni 2022 Per 1 januari 2023 |
| Benoemd tot raadsheer in buitengewone dienst | Mr. J.E.M. Polak Mevrouw mr. H.G. Sevenster Mr. C.J. Borman | Per 11 mei 2022 Per 11 mei 2022 Per 11 mei 2022 |
| Ontslag verleend aan | Mr. C.A. Streefkerk Mevrouw mr. A.F.M.Q. Beukers-van Dooren Mevrouw mr. E.S.G.N.A.I. van de Griend | Per 1 januari 2022 Per 1 juni 2022 Per 1 januari 2023 |

[1] C = civiel; S = straf; B = belasting. Betrokkene maakt deel uit van de kamer op dit deelgebied.